

SYROVÉ KRAVSKÉ MLÉKO A MLÉČNÉ VÝROBKY

Ing. Jindřich Kvapilík, DrSc., Ing. Jan Syrůček

Výzkumný ústav živočišné výroby, v. v. i.,
Praha - Uhřetěves

Raw cow's milk and dairy products

Souhrn

V letech 1989 až 2012 se v ČR zvýšila roční dojivost na krávu z přibližně 3 982 na 7 433 litrů, to je o 3 451 litrů a 87 %, výrazněji se však nezměnily méně příznivé ekonomické ukazatele výroby mléka. Desetiprocentní míru rentability by při zjištěných nákladech 62 500 Kč na krávu a rok a 8,50 Kč na litr mléka (dojivosti cca 7 350 litrů) zajistila cena syrového mléka kolem 9,60 Kč za litr mléka. Tato cena byla výrobcům mléka v průměru vyplacena za leden 2014 (9,66 Kč), zřetelně nižší cena mléka byla v letech 2012 a 2013 (7,68 a 8,51 Kč). Od vstupu ČR do EU v roce 2004 kompenzoval růst užitkovosti krav pokles jejich stavů a stabilizoval objem vyráběného mléka. V důsledku zvýšení vývozu syrového mléka z cca 38 mil. litrů v roce 2004 na 512 a 498 mil. litrů v letech 2012 a 2013 se ve srovnání s rokem 2004 snížil objem mléka zpracovaný v mlékárnách na území ČR o 295 a 260 mil. litrů. Z vývoje cen (syrového) mléka a mléčných výrobků lze usuzovat na skutečnost, že nejvyšší zisk z výroby a prodeje mléčných výrobků dosahuje obchod, nejnižší pak chovatelé krav.

Summary

In the years 1989-2012 in the Czech Republic increased annual milk yield per cow of approximately 3,982 to 7,433 liters, it is about 3 451 liters and 87 %, but did not change significantly less favorable economic indicators of milk production. Ten percent level of profitability would be when detected costs CZK 62 500 per cow and year and CZK 8.50 per liter of milk (milk yield about 7,350 liters) ensure the price of raw milk around CZK 9.60 per liter of milk. This price was milk producers, on average, paid in January 2014 (CZK 9.66), significantly lower milk price was between 2012 and 2013 (7.68 and 8.51 CZK). Since joining the EU in 2004 offset growth yield of cows decline their states and stabilize the volume of milk produced. As a result of increased exports of raw milk from about 38 million liters in 2004 to 512 and 498 million liters in 2012 and 2013 compared to 2004 reduced the volume of milk processed in dairies in the Czech Republic about 295 and 260 million liters. The development of prices (raw) milk and dairy products can be deduced that the highest profit from the production and sale of dairy products achieves store, the lowest cattle breeders.

Úvod

Výroba mléka je hlavním a pracovně, organizačně i ekonomicky nejnáročnějším odvětvím živočišné výroby, navazující zpracování mléka je pak nejvýznamnější součástí potravinářského průmyslu. Toto konstatování platí pro ČR i pro většinu členských států EU. Pro chovatele dojnic je syrové mléko hlavním tržním produktem, pro zpracovatele (mlékárny) pak základní surovinou. Proto v souladu s cílem každého podnikání, kterým je dosahování zisku, je snahou výrobců mléka mléko zpracovatelům prodat za nejvyšší cenu, snahou zpracovatelů pak mléko nakoupit za cenu nejnižší. Příspěvek uvádí některé výrobní a ekonomické ukazatele výroby a zpracování mléka především v ČR.

Materiál a metodika

Statistické údaje o výrobě syrového kravského mléka a jeho zpracování na mléčné výrobky v ČR pocházejí z dat publikovaných ČSÚ, SZIF, MZe, Českomoravským svazem mlékáren aj., zahraniční ukazatele jsou převzaty ze statistických dat a výkazů EU (Eurostat), FAO (Faostat), statistických úřadů Německa a Rakouska a z dalších zdrojů. Náklady a jejich hlavní položky na výrobu mléka za ČR vycházejí z údajů souboru podniků s chovem dojených krav za období 2010 až 2012. Data jsou zpracována běžnými matematickými a statistickými metodami.

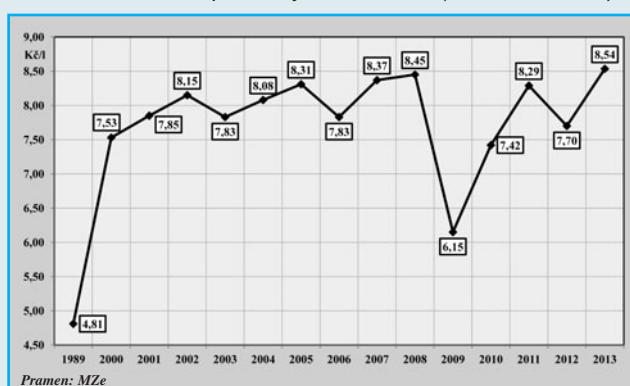
Většina dalších údajů je hodnocena za období od vstupu ČR do EU (2004 až 2012, popř. 2013), pro možnost posouzení dlouhodobého vývoje jsou v několika případech uvedeny údaje za rok 1989. Zahraniční data jsou z evropské na českou měnu přepočítány v kurzu 1 € = 25 Kč. Vzhledem k vysoké variabilitě vstupních údajů a k dalším faktorům je nutno uváděné výsledky považovat za orientační.

Výsledky a diskuse

Výroba syrového mléka a mléčných výrobků

Od roku 2004 se výroba mléka na celkové živočišné produkci podílela 38,1 % v roce 2009 až 48,7 % v roce 2011. Z grafu 1 je zřejmé, že tento ukazatel je ovlivňován pře-

Graf 1 Roční nákupní ceny mléka v ČR (tř. 1. a Q, Kč/litr)

Tab. 1 Průměrné ukazatele výroby a spotřeby mléka v ČR v letech 1989 až 2013

Ukazatel		jedn.	1989	2004	2012	2013	rozdíl (%) ¹⁾	
							2004/89	2013/04
stavy dojníc		tis.	1 229	433	369	375	-64	-13
roční dojivost na krávu		litrů	3 982	6 006	7 433	7 443	+51	+24
syrové mléko	výroba	mil. l	4 893	2 602	2 741	2 775	-47	+7
	prodej celkem	mil. l	4 473	2 534	2 713 ⁴⁾	2 734 ⁴⁾	-43	+8
	prodej do zahraničí	mil. l	0	38	512	498	x	+1 210
	zpracované ²⁾	mil. l	4 473	2 496	2 201	2 236	-44	-10
nákupní cena mléka (tř. 1 a Q)		Kč/l	4,81	8,08	7,70	8,54	+68	+6
výroba	konzum. mléko a smetana	mil. l	965	553	648	682	-43	+23
	jogurt a ostatní výrobky ³⁾	mil. l	78	137	180	175	+75	+28
	sýry	tis. t	104	114	96	102	+9	-11
	máslo	tis. t	120	59	39	34	-51	-42
	sušená mléka celkem	tis. t	140	53	30	31	-62	-42

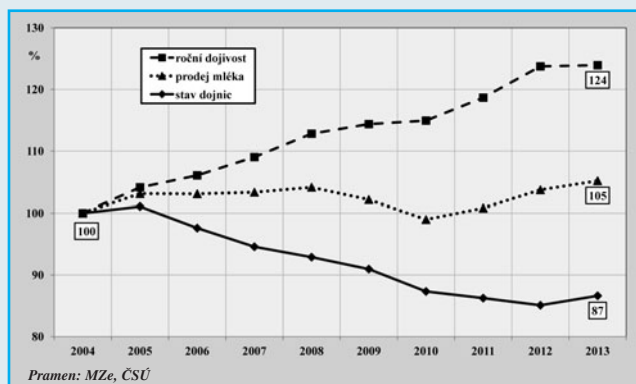
Pramen: MZe; ČSÚ; SZIF.

1) 100 % = roky 1989 a 2004; 2) v mlékárnách na území ČR (orientační údaj); 3) kysané výrobky; 4) evidence SZIF (mléko vyrobené v rámci kvót).

vším cenami mléka prodaného ke zpracování. Spolu s výrobou jatečného skotu (11,4 až 17,6 % živočišné produkce v letech 2005 a 2009), která je významně ovlivňována i chovem dojených krav, se chov skotu na živočišné produkci podílel 53,8 až 63,7 % v letech 2004 a 2011.

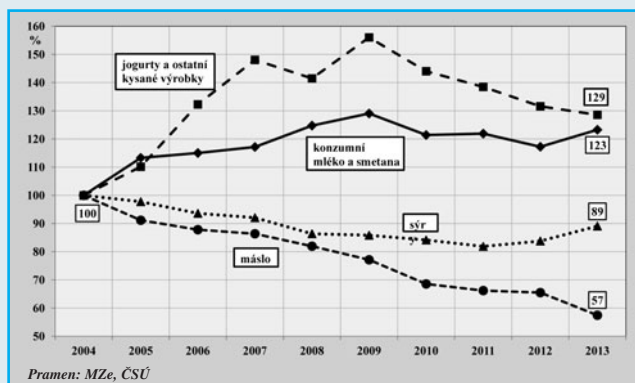
Z tab. 1 je za období 1989 a 2004 patrný nárůst průměrné roční dojivosti krav (o 2 024 litry a 51 %), nákupní ceny mléka (o 3,27 Kč a 68 % za litr), výroby jogurtů a ostatních kysaných výrobků (o 59 mil. litrů a 75 %), výroby sýrů (o 9,8 tis. tun a 9 %), a snížení většiny dalších ukazatelů výroby a zpracování syrového kravského mléka v ČR. Největší pokles se týká stavů dojených krav (o 795 tis. na 35 % stavů v roce 1989), prodeje mléka ke zpracování (o 1 939 mil. litrů na 57 %), výroby konzumního mléka a smetany (o 413 mil. litrů na 57 %), másla (o 60,5 tis. tun na 50 %) a sušeného mléka (o 416 tis. tun na 38 %).

Graf 2 Početní stavy dojníc, dojivost a prodej mléka v ČR (2004 = 100 %)

Mezi roky 2004 a 2013, to je za desetileté období členství ČR v EU, jsou rozdíly ve výrobě mléka a mléčných výrobků zřetelně nižší než v předcházejícím období. Při určitém meziročním kolísání (graf 2) se stavy dojníc snížily o 58 tis. a 13 % a výroba mléka se zvýšila o 173 mil. litrů a 7 % v důsledku dalšího výrazného zvýšení dojivosti krav (o 1 437 litrů a 24 %). Z hlavních skupin mléčných produktů (graf 3) vzrostla pouze výroba jogurtů a ostatních

Graf 3 Výroba mléčných produktů v ČR (2004 = 100 %)

kysaných výrobků (o 39 mil. litrů a 29 %), snížila se výroba sýrů (o 12,5 tis. tun a 11 %), másla (o 25,3 tis. tun a 43 %) a sušeného mléka (o 22,3 tis. tun a 42 %).

Mezi méně příznivé skutečnosti výroby a zpracování mléka patří zvýšení podílu syrového mléka prodaného do zahraničí. V roce 2004 dosáhl jeho objem 38 mil. litrů, to je kolem 1,5 % jeho výroby. Za období 2011 až 2013 je

Tab. 2 Spotřeba mléčných výrobků v ČR

Ukazatel	celkem (tis. tun)					
	1989	2004	2010	2012	2004/89 ³⁾	2012/04 ⁴⁾
konzumní mléko ¹⁾	965,4	549,2	551,0	569,3	-43 %	+4 %
sýry a tvarohy	148,4	160,6	172,8	175,6	+8 %	+9 %
máslo	94,2	47,0	51,5	55,0	-50 %	+17 %
kysané výrobky	77,9	151,6	169,9	170,3	+95 %	+12 %
mléčné konzervy	62,3	22,4	19,0	14,4	-64 %	-36 %
na obyvatele (kg)						
konzumní mléko	91,0	61,6	57,7	59,0	-32 %	-4 %
máslo	9,4	4,6	4,9	5,2	-51 %	+13 %
sýry	7,8	12,0	13,2	13,4	+54 %	+12 %
mléčné konzervy	6,0	2,2	1,8	1,4	-63 %	-36 %
tvaroh	5,1	3,6	3,36	3,4	-29 %	-6 %
celkem ²⁾	260	230	244	234	-12 %	+2 %

Pramen: MZe; ČSÚ; Kopáček (2013).

1) a smetana;

2) spotřeba mléka a mléčných výrobků v hodnotě mléka;

3) rozdíl ve spotřebě mezi roky 2004 a 1989, rok 1989 = 100 %;

4) rozdíl ve spotřebě mezi roky 2012 a 2004, rok 2004 = 100 %.

Tab. 3 Ukazatele mléčných kvót

Kvótový rok	držitelé kvóty pro dodávky		přímý prodej		Odběratelé ²⁾		plnění kvóty ³⁾ (%)
	n	%	n	%	n	%	
2004/05	2 950	100,0	252	100,0	82	100,0	99,7
2005/06	2 871	97,3	264	104,8	86	104,9	100,6
2006/07	2 699	91,5	197	78,2	82	100,0	98,0
2007/08	2 581	87,5	176	69,8	82	100,0	98,6
2008/09	2 479	84,0	162	64,3	83	101,2	96,9
2009/10	2 344	79,5	249	98,8	83	101,2	93,4
2010/11	2 182	74,0	268	106,3	84	102,4	90,7
2011/12	2 072	70,2	276	109,5	81	98,8	92,4
2012/13	1 983	67,2	315	125,0	80	97,6	94,3
2013/14 ¹⁾	1 853 ¹⁾	62,8	298 ¹⁾	118,3	77	93,9	x

Pramen: SZIF; MZe.

1) k 3. 12. 2013;

2) mlékárny a odbytová družstva;

3) plnění národní kvóty pro dodávky.

však vývoz vykázán již ve výši 427, 512 a 498 mil. litrů, což představuje 16,7, 19,5 a 18,7 % mléka v ČR vyrobeného v rámci kvót mléka. Přibližně 59, 48 a 69 % do zahraničí vyvezeného mléka prodaly organizace producentů (odbytová družstva), zbývající podíl (41, 52 a 31 %) pak zpracovatelé (mlékárny).

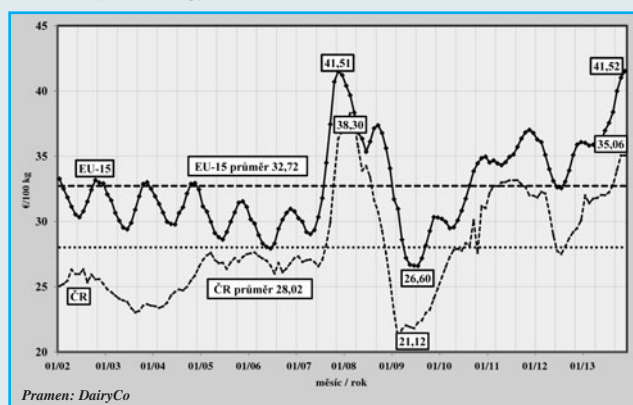
S výrobou mléka a spotřebou mléčných výrobků (tab. 2) úzce souvisí ukazatel soběstačnosti. Jedna z definic (Wikipedie 2014) soběstačnost charakterizuje jako podíl spotřeby konkrétního produktu z jeho vyrobeného objemu v příslušném státě. Při uvažovaném počtu obyvatel ČR 10,5 milionu a spotřebě 234 litrů mléka v roce 2012 na obyvatele (tab. 2) by celková spotřeba syrového mléka dosáhla 2 457 milionu litrů. Poněvadž ve stejném roce se podle SZIF v rámci kvót (pro dodávky a přímý prodej) v ČR vyrobilo (a prodalo) 2 713 milionů litrů mléka, odpovídá míra soběstačnosti ve výrobě syrového mléka 110,4 %. Při výpočtu stejného ukazatele z mléka zpracovaného na území ČR (2 201 milionů litrů) by se míra soběstačnosti snížila na 89,6 %.

Stejně jako v EU se i v ČR dlouhodobě snižuje počet podniků s chovem dojených krav, resp. držitelů individuální kvóty mléka, zatímco počet odběratelů mléka (mlékáren a odbytových družstev) je poměrně stabilní. Z tab. 3 je zřejmé, za deset let členství ČR v EU se snížil počet držitelů kvóty mléka pro dodávky o 1 097 a 37 %, o 46 a 18 % se zvýšil počet držitelů kvóty pro přímý prodej a o 5 (6 %) poklesl počet schválených odběratelů mléka (odbytových družstev a mlékáren). Národní kvóta pro dodávky byla mírně překročena pouze v kvótovém roce 2005/06. V kvótovém roce 2012/13 byla kvóta vyčerpána na 94,3 %, přičemž přibližně stejné nebo mírně vyšší plnění lze očekávat i v posledním kvótovém roce 2013/14. Za devět měsíců tohoto období (duben až prosinec 2013) je vykázáno plnění na 70,9 %, za stejné období předchozího kvótového roku bylo využití kvóty pouze o 0,3 % nižší (70,6 %).

Ekonomické ukazatele výroby mléka

Hlavní příčinou výrazného snížení "rozměru" chovu skotu a výroby mléka v letech 1989 až 2004 a stagnace

Graf 4 Měsíční nákupní ceny mléka v EU-15 a v ČR (€/100 kg)

Pramen: DairyCo

nebo dalšího poklesu hlavních ukazatelů v dalším období jsou neuspokojivé ekonomické výsledky chovu dojených krav. Mezi hlavní ekonomické ukazatele patří výnosy (především tržby za prodané mléko a zvířata a případné dotace) a náklady na chov krav. Zatímco náklady a jejich hlavní položky může chovatel do značné míry ovlivnit, jeho vliv na výši nákupních cen mléka je obvykle značně omezený. Svědčí o tom dlouhodobě nižší ceny mléka v ČR než v EU-15 a jejich výrazné kolísání v ČR i v celé unii (graf 4).

Tab. 4 Náklady na výrobu mléka (průměr let 2010 až 2012)¹⁾

Položka	náklady na krávu/rok	jejich položky na krmený den	litr mléka	%
krmiva	27 754	76,04	3,76	44,4
pracovní náklady	9 200	25,21	1,26	14,7
odpisy krav	6 216	17,03	0,85	9,9
veterinární a plemenářské výkony	4 006	10,97	0,54	6,4
odpisy HIM	3 516	9,64	0,47	5,6
energie	2 117	5,80	0,29	3,4
opravy a udržování	1 852	5,07	0,25	3,0
ostatní položky	4 695	12,86	0,65	7,5
režijní náklady	6 189	16,96	0,85	9,9
náklady celkem	65 545	179,58	8,92	104,8
odpočet (statková hnojiva a telata)	-3 025	-8,28	-0,42	-4,8
náklady po odpočtu	62 520	171,30	8,50	100,0

1) v letech 2010, 2011 a 2012 hodnoceno 55, 49 a 60 podniků s výrobou mléka.

Z tab. 4 je patrné, že náklady na chov jedné dojnice se v uplynulých třech letech pohybovaly kolem 65 500 Kč za rok a 180 Kč na den, což při dojivosti kolem 7 350 litrů mléka na krávu a rok odpovídá nákladům téměř 9,00 Kč na litr mléka. Tzv. vedlejší výrobky (statková hnojiva a narozená telata) snižují tyto náklady o 4 až 5 %, to je přibližně na 62 500 Kč na krávu, 170 Kč na den a 8,50 Kč na litr. Součet čtyř největších položek (krmiva, pracovní náklady, odpisy krav a režie) tvoří téměř 80 % nákladů na výrobu mléka.

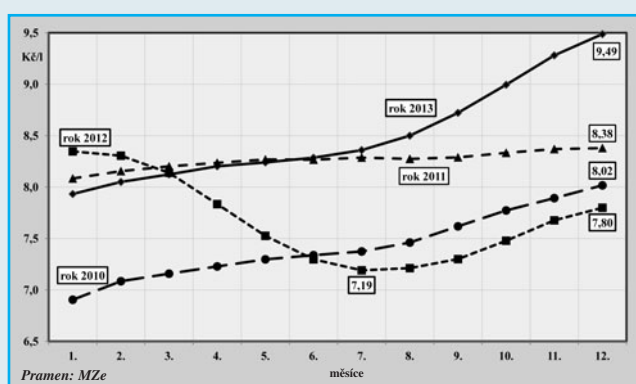
Vedle nákladů jsou hlavní "ekonomickou" položkou chovu dojených krav tržby za mléko. Z grafu 5 je patrné, že v posledních čtyřech letech kolísaly "měsíční" nákupní ceny litru mléka mezi 6,90 Kč v lednu 2010 a 9,49 Kč

Tab. 5 Nákupní ceny mléka a ekonomické ukazatele jeho výroby v roce 2012

Ukazatel	jednotka	nákupní cena mléka (Kč za litr)				
		7,00	8,00	9,00	10,00	
náklady na krávu	Kč/rok ¹⁾	65 350	65 350	65 350	65 350	
tržby za mléko	Kč/krávu/rok	52 500	60 000	67 500	75 000	
	Kč/krmný den	144	164	185	205	
zisk bez dotací (tržby - náklady)	Kč/krávu/rok	-12 850	-5 350	+2 150	+9 650	
	Kč/krmný den	-35,20	-14,65	+5,90	+26,45	
	Kč/litr mléka	-1,75	-0,73	+0,29	+1,31	
zisk včetně podpor ²⁾	Kč/litr mléka	-0,50	+0,52	+1,54	+2,56	
míra rentability	bez podpor	%	-20	-8	+3	+15
	včetně podpor	%	-6	+6	+17	+29

1) přibližně 179 Kč na krmný den a 8,71 Kč na litr mléka (prodej 7 500 litrů mléka na krávu a rok);
2) podle "Zelené zprávy za rok 2012" přímé a nepřímé podpory ve výši 1,25 Kč na litr mléka.

Graf 5 Měsíční nákupní ceny mléka v ČR (Kč/litr)

v prosinci 2013. Jejich vliv na zisk (ztrátu) z výroby mléka je (při nákladech zjištěných u 60 podniků za rok 2012) patrný z tab. 5. Ziskovou výrobu mléka by při uvažovaných nákladech a doživosti zajistila cena mléka kolem 8,70 Kč za litr. Pro desetiprocentní míru rentability, kterou je pro udržení a další úspěšný rozvoj chovu dojených krav možno považovat za minimální, by nákupní cena měla dosáhnout

Tab. 6 Ekonomické ukazatele výroby mléka ve Schleswig-Holstein (2012)

Ukazatel	jedn. ¹⁾	průměr	mléka (ECM) tis. kg na krávu					
			do 7	7 až 8	8 až 9	9 až 10	nad 10	
podniků	n	430	15	84	170	124	37	
mléka na krávu	kg	8 700	9 273	7 624	8 537	9 419	10 468	
obměna stáda	%	34,3	38,2	36,6	33,8	33,7	32,4	
narozeno telat na krávu	n	1,09	1,11	1,04	1,08	1,12	1,11	
tržby za mléko	Kč/kg	8,93	8,88	8,91	8,92	8,94	9,04	
tržby za zvířata	Kč/kg	0,68	0,90	0,79	0,64	0,65	0,59	
ostatní výnosy	Kč/kg	0,70	0,77	0,73	0,67	0,74	0,63	
výnosy (tržby) celkem	Kč/kg	10,31	10,54	10,43	10,23	10,32	10,25	
náklady	krmiva	Kč/kg	5,41	5,83	5,79	5,41	5,29	4,74
	pracovní	Kč/kg	2,33	2,87	2,50	2,33	2,22	2,04
	V+P výkony ²⁾	Kč/kg	0,59	0,53	0,56	0,56	0,63	0,37
	odpisy budov	Kč/kg	0,64	0,59	0,66	0,63	0,63	0,69
	opravy a údržba	Kč/kg	0,82	0,61	0,85	0,81	0,86	0,80
	ostatní položky	Kč/kg	0,58	1,04	0,92	0,52	0,44	0,68
	celkem	Kč/kg	10,36	11,47	11,28	10,26	10,06	9,31
zisk (výnosy - náklady)	Kč/kg	-0,05	-0,93	-0,85	-0,04	+0,27	+0,94	
podíl podnikové prémie	Kč/kg	0,96	1,39	1,06	0,96	0,89	0,77	

Pramen: Thomsen (2013).

1) 1 € = 25,00 Kč; 2) veterinární a plemenářské výkony.

přibližně 9,60 Kč za litr mléka. Případné dotace tohoto odvětví by mohly tuto hranici úměrně snížit. Pokud by součet přímých a nepřímých podpor dosáhl výše uvedené v "Zelené zprávě za rok 2012" (1,25 Kč na litr mléka), zvýšil by se o stejnou položku zisk na litr mléka a míra rentability by vzrostla o 14 %.

Pro možnost srovnání s ČR jsou v tab. 6 uvedeny některé ukazatele z podrobné roční analýzy výrobních a ekonomických výsledků

výroby mléka, odchovu jalovic a produkce krmiv ve spolkové zemi Šlesvicko-Holštýnsko, do které je zahrnuto přes 1 000 zemědělských podniků. Za pozornost stojí mimo jiné počet hodnocených farem s výrobou mléka (430), vysoká průměrná doživost na krávu (8 700 kg mléka), výnosy na kg mléka (10,31 Kč) a podnikové prémie připadající na chov dojnic (0,96 Kč na kg mléka). Větší podíl na vyšších vlastních nákladech na litr mléka (10,36 vs. 8,50 Kč) než u "českého" souboru vykazují náklady na krmiva (52 vs. 44 %) a pracovní náklady (22 vs. 15 %), v důsledku většího počtu podniků je zřetelnější vztah mezi doživostí krav a náklady na kg mléka.

Z řady domácích a především zahraničních analýz výsledků chovu dojených krav vznikla řada doporučení a návrhů konkrétních opatření ke zlepšení ekonomiky výroby mléka. Týkají se hlavně užitkovosti, plodnosti, výživy a zdravotního stavu krav a řízení a organizace práce. Přes realizaci opatření a maximální úspornost je zřejmé, že se v tomto pracovně, organizačně, investičně a ekonomicky náročném agrárním odvětví bez odpovídajících nákupních cen mléka dlouhodobě úspěšně podnikat nedá.

Ekonomické ukazatele výroby mléčných produktů

Na rozdíl od podniků s chovem dojených krav existuje o ekonomické situaci tuzemských i zahraničních mlékáren a mlékárenských společností minimum veřejně dostupných informací. Vedle pravděpodobné ochrany ekonomických údajů být jednou z příčin této situace i obtížnost kalkulace nákladů při současné výrobě několika mléčných výrobků. Např. v září 2013 německým "Mléčným průmyslovým svazem" vydaná příloha k výroční zprávě 2012/13 nazvaná "Číslo - data - fakta" o rozsahu 206 stran (106 tabulek) neobsahuje žádné konkrétní údaje o nákladech mlékáren ani průmyslových cenách mléčných výrobků.

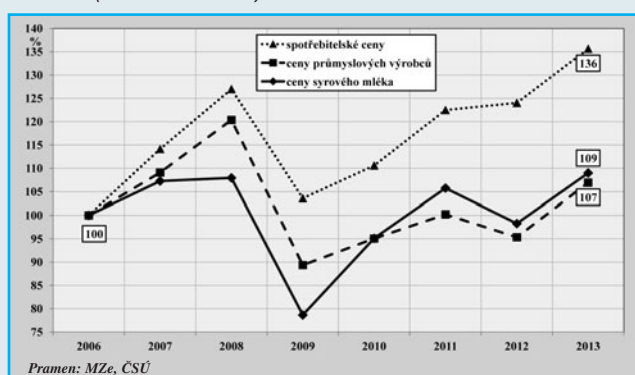
Tab. 7 Ceny mléka a mléčných výrobků v ČR

Výrobek	cena	jedn.	2006	2010	2012	2013	rozdíl	
							jedn.	% ⁴⁾
syrové mléko	CZV ¹⁾	Kč/l	7,81	7,43	7,68	8,51	0,70	9,0
mléko polotučné	CPV ²⁾	Kč/l	11,66	12,31	12,94	12,90	1,25	10,7
	SC ³⁾	Kč/l	14,37	16,02	18,73	19,28	4,91	34,2
trvanlivé mléko polotučné	CPV ²⁾	Kč/l	10,45	9,94	9,97	11,18	0,73	7,0
	SC ³⁾	Kč/l	13,39	14,81	16,61	18,16	4,77	35,6
máslo	CPV ²⁾	Kč/kg	83,68	92,35	90,49	104,58	20,90	25,0
	SC ³⁾	Kč/kg	104,46	119,03	136,05	153,92	49,46	47,3
sýr eidam	CPV ²⁾	Kč/kg	92,16	86,40	93,02	100,45	8,29	9,0
	SC ³⁾	Kč/kg	110,34	119,29	127,94	141,47	31,13	28,2

Pramen: ČSÚ; MZe; SZIF.

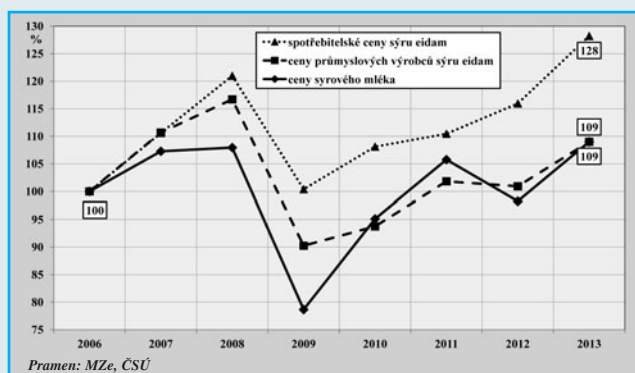
1) zemědělských výrobců; 2) průmyslových výrobců; 3) spotřebitelská; 4) rok 2006 = 100 %.

Graf 6 Relativní ceny syrového a konzumního mléka (2006 = 100 %)

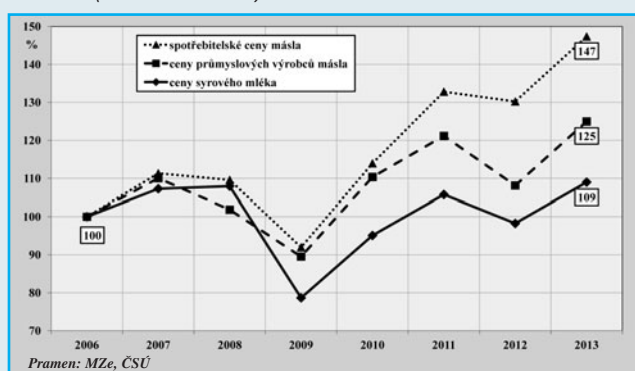
Pramen: MZe, ČSÚ

Graf 7 Relativní ceny syrového mléka a sýru eidam (2006 = 100 %)

Pramen: MZe, ČSÚ

Graf 8 Relativní ceny syrového mléka a másla (2006 = 100 %)

Pramen: MZe, ČSÚ

Na rozdílný vývoj farmářských (nákupních) cen mléka, cen průmyslových výrobců a cen spotřebitelských v posled-

ních letech v ČR poukazují údaje ČSÚ. Z tab. 7 je zřejmé, že v letech 2006 až 2013 se zvýšily farmářské ceny mléka přibližně o 9 %, ceny průmyslových výrobců (mlékáren) konzumního mléka (polotučného a polotučného trvanlivého) o 11 a 7 % a másla a sýru eidam o 25 a 9 % a spotřebitelské ceny stejných komodit vzrostly o 34, 36, 47 a 28 %. Zdá se proto, že z růstu cen mléčných výrobků realizují největší profit obchodní organizace, nejmenší chovatelé

dojnic. Toto konstatování potvrzují i grafy 6 až 8. Pro možnost srovnání vývoje cen mléka a mléčných výrobků v ČR a v Německu jsou v tab. 8 uvedeny změny cen mezi roky 2006 a 2012. Je z ní patrné, že zatímco v Německu je v tomto období vývoj cen syrového mléka (+17 %), průmyslových výrobců (přibližně +17 %) a spotřebitelských (+18 %) přibližně stejný, v ČR je vývoj stejných skupin cen (cca -2, +4 a +25 %) nepříznivý pro výrobce mléka, příznivý pro zpracovatele a nejnepříznivější pro obchodníky.

Tab. 8 Odhad změn cen v letech 2006 až 2012 v ČR a v Německu

ceny	ČR		Německo		
	výrobky	% ¹⁾	výrobky	% ¹⁾	
zem. výrobců	syrové mléko	-1,7	syrové mléko	+17,0	
	průmyslových výrobců (mlékáren)	mléko polotučné	+11,0	mléčné výrobky	+16,6
		trvanlivé mléko polotučné	-4,7	konzum. mléko a smetana	+12,7
		máslo	+8,1	máslo	+17,8
		sýr eidam	+0,9	sýry a tvaroh	+21,0
spotřebitelské	mléko polotučné	+30,3	konzumní mléko	+10,0	
	trvanlivé mléko polotučné	+24,0	máslo	+24,3	
	máslo	+30,2	sýry a tvaroh	+21,5	
	sýr eidam	+16,2	ostatní mléčné výrobky	+16,1	

Pramen: ČSÚ; MZe; SZIF; Milchindustrie-Verband e.V. (2013).

1) rozdíl k roku 2006 (100 %).

Na podíl nákladů na surovinu k výrobě mléčných produktů (syrové mléko) z objemu tržeb lze usuzovat z údajů dvaceti největších mlékárenských společností zpracovávajících syrové mléko v Německu uvedených v tab. 9. Na jeden kg mléka v období 2010/2011 nakoupený do mlékáren za uvažovaných 32,87 centů (kolem 8,22 Kč) za kilogram (průměrná nákupní cena v letech 2010 až 2011) by tržby v průměru dosáhly 97,66 centu (24,42 Kč) za kg, po odpočtu uvažované nákupní ceny syrového mléka pak 64,79 centu (16,20 Kč) za kg mléka. U obou skupin tržeb existuje velká variabilita (cca 46 až 230 centů, resp. 13 až 197 centů na kg mléka).

Podle Spolkového kartelového úřadu Německa (2009) je posouzení vlivu ceny suroviny na ceny mléčných výrobků obtížné. Jednou z příčin je velká variabilita cen ovlivňovaná příplatky a sračkami. Podíl ceny syrového mléka na celkových nákladech tržních mléčných produktů dosahuje 30 až 40 %.

Tab. 9 Ukazatele TOP-20 mlékárenských společností v Německu (2010/2011)

Ukazatel	jedn.	průměr	min.	max.
nákup (zpracování) mléka	mil. kg	1 198	300	6 900
náklady na nakoupené mléko ¹⁾	mil.	394	99	2 268
tržby za prodané mléčné výrobky	mil.	901	357	4 600
	€/100 kg	97,66	45,56	229,79
tržby za mléčné výrobky snižené o náklady na nakoupené mléko	mil.	507	115	2 332
	€/100 kg	64,79	12,69	196,92

Pramen: Branchenübersicht Milchindustrie (2012); DairyCo.

1) 32,87 € za 100 kg

Pro výpočet zisku mlékárenských společností by bylo nutno od tržeb kromě ceny suroviny odečíst další nákladové položky. Tvoří je náklady na svoz syrového mléka, pracovní náklady, odpisy technických zařízení (příjem, uchovávání, analýzy, chlazení a zpracování mléka, balení a vyskladňování výrobků aj.) a budov (výrobní a skladovací prostory), finanční náklady a jiné. Všechny tyto položky (kolísající podle výrobního zaměření a dalších faktorů v širokém rozmezí) i náklady celkem jsou v jednotlivých mlékárenských společnostech známy, a i když nejsou publikovány, ovlivňují cenu syrového mléka placenou chovatelům krav.

Pozice chovatelů dojníc a dalších účastníků trhu s mlékem

Pozice chovatelů dojených krav je ve srovnání se zpracovateli mléka a obchodem obvykle považována za obtížnější. Svědčí o tom zkušenosti z praxe, názory pracovníků Evropského účetního dvora, Evropské komise, Německého kartelového úřadu aj. Např. v publikaci Monitoring Agency (2013) je uveden názor Evropské komise, že nevyvážená pozice účastníků vyjednávání o cenách syrového mléka může mít podle Evropské komise za následek nekalé obchodní praktiky až jednání, které je v rozporu s hospodářskou soutěží. Podle citovaného názoru Evropského účetního dvora neexistuje především pro výrobce mléka fungující prostor k jednání o cenách, a staví je do pozice "příjemců cen". Podle pracovníků odborné skupiny pro mléko (EU-KOM, 2010) jsou v důsledku této neuspokojivé pozice přenášena na výrobce mléka cenová rizika, zatímco přidanou hodnotu realizují zpracovatelé a obchodníci.

Nerovné postavení výrobců mléka má dopady na vývoj prvovýroby mléka ve většině států unie. Projevuje se např. snížením počtu podniků chovající krávy k produkci mléka v EU mezi roky 1995 a 2007 na polovinu (o půl milionu), poklesem pastvy krav, přesunem chovu dojníc z oblastí s převahou trvalých travních porostů do produkčních regionů, nutností trvalého růstu užitkovosti krav aj. Některá z těchto rizik by mělo odstranit nebo snížit zrušení regulace výroby prostřednictvím kvót od 1. dubna 2015, a to i realizací opatření "mléčného balíčku".

Závěr

Po výrazném snížení v letech 1989 až 2003 se v dalším období (2004 až 2013) výroba mléka do jisté míry stabilizovala.

Hlavní zásluhu na tomto vývoji má nárůst průměrné roční dojivosti o 1 437 litrů a 24 % na krávu. Méně příznivé je zvýšení vývozu syrového mléka z cca 38 mil. litrů v roce 2004 na 498 mil. litrů v roce 2013. Náklady na chov jedné dojnice v uplynulých třech letech dosáhly přibližně 62 500 Kč za rok a 170 Kč na den, což při dojivosti kolem 7 350 litrů odpovídá 8,50 Kč na litr mléka. Ziskovou výrobu mléka by při těchto nákladech a dojivosti zajistila cena kolem 8,70 Kč, desetiprocentní míru rentability pak 9,60 Kč za litr mléka. Tato cena byla výrobcům v průměru vyplacena za leden 2014 (9,66 Kč), zřetelně nižší cena byla v roce 2012 a 2013 (7,68 a 8,51 Kč).

Náklady a rentabilita výroby zpracovatelů mléka nejsou dostupné. V letech 2006 až 2013 se v ČR zvýšily farmářské ceny mléka přibližně o 9 %, ceny průmyslových výrobců o 7 až 25 % (konzumní mléko, máslo a eidam) a ceny spotřebitelské stejných komodit o 28 až 47 %. Z těchto údajů vyplývá, že největší zisk z výroby mléka má obchod, nejmenší pak chovatelé.

Pro výrobu a zpracování mléka platí mimo jiné následující zásady:

- zlepšování ekonomických výsledků vyžaduje znalost výrobních a ekonomických ukazatelů;
- mezi nejlepší investice patří výměna zkušeností;
- výsledky výroby mléka ovlivňuje zejména zdravotní stav zvířat, výživa a organizace práce;
- výrobci a zpracovatelé mléka i celý agrární sektor si zaslouží výraznější politickou podporu;
- k rozvoji sektoru mléka je nezbytná spolupráce a důvěra mezi výrobcem a zpracovatelem mléka;
- v rámci společné zemědělské politiky by měly platit stejné zásady ve všech státech unie.

Literatura

- Branchenübersicht Milchindustrie 2012 (2013): Branchenbericht Milchwirtschaft.
- Český statistický úřad (2014). <http://www.czso.cz>.
- DairyCO (2014): Milk Prices & Contracts. <http://www.dairyco.org.uk>.
- Europäischer Rechnungshof (2010): Haben die marktsteuerungsinstrumente für den markt für milch und milcherzeugnisse ihre wichtigsten ziele erreicht? ISSN 1831080X.
- KOPÁČEK, J. (2013): *Světová mlékařská situace 2013*. Českomoravský svaz mlékárenský, s. 50.
- Milchindustrie-verband e.V. (2013): *Beilage zum Geschäftsbericht 2012/2013, Wichtige Preisindizes*, s. 15.
- Ministerstvo zemědělství ČR (2014). <http://eagri.cz/public/web/mze/-ministerstvo-zemedelstvi>.
- Ministerstvo zemědělství ČR (2014): Zelená zpráva 2012 - zpráva o stavu zemědělství ČR za rok 2012, s. 219.
- Monitoring Agency (2013): *Ein flexibles Steuerungsinstrument für den europäischen Milchmarkt*, s. 20.
- Státní zemědělský intervenční fond (2014). <http://www.szif.cz>.
- THOMSEN, J. (2013): *Ergebnisse der Vollkostenauswertung der Rinder-spezialberatungsringe in Schleswig-Holstein 2011/2012*. Landwirtschaftskammer Schleswig-Holstein, s. 4.

Příspěvek byl zpracován v rámci řešení projektu NAZV čís. QJ1210301 a MZERO714.

Přijato do tisku: 12. 3. 2014

Lektorováno: 25. 3. 2014